

ČESKOSLOVENSKÁ NAPOLEONSKÁ SPOLEČNOST

Bulletin ČSNS

ČÍSLO 95 / BŘEZEN 2023

Důstojník zdravotní služby francouzské armády (k článku na s. 12)

OBSAH

Zprávy ČSNS	1
Zápis ze zasedání členské schůze ČSNS dne 17. 12. 2022 (Jan Blecha)	4
Vojenský historik Univerzity obrany a člen ČSNS Tomáš Řepa v rozhovoru s Jarkou Eliášovou jako host v pořadu Apetýt ČRo Brno 1. prosince 2022, v předvečer 217. výročí bitvy u Slavkova	9
Dopis císařova chirurga (Ludvík Schnaid)	12
Z činnosti zájmového sdružení (František Kopecký)	13
Revoluční osudy nizozemského loďstva, jeho zdánlivá zkáza i faktory jeho následného znovuvzkříšení (Karel Řezníček)	15
Jak to bylo s vídeňským atentátem na Napoleona? (Dušan Uhlíř)	38
Napoleon a sebevražda (Dušan Uhlíř)	42
Šavle z kabinetu kuriozit	46

OFSETOVÁ A DIGITÁLNÍ TISKÁRNA
 Tuřanka 17
 Brno-Slatina
 627 00
 +420 545 216 490
 brko@tiskarnabrko.cz
 www.tiskarnabrko.cz

Jan Willem de Winter, hrabě van Huessen (23. března 1761 Kampen – 2. července 1812 Paříž), francouzský brigádní generál za Velké revoluce a v době císařství holandský admirál. Pocházel z vlastenecké rodiny, která se stavěla proti politice Viléma V. Oranžského. Mladý de Winter se uchýlil do Francie a podpořil revoluci. Do vlasti se vrátil jako brigádní generál Pichegruovy armády. V květnu roku 1797 prohrál s Brity u Camperdownu. Rok poté byl jmenován zplnomocněným ministrem Batavské republiky v Paříži. Holandský král Ludvík Bonaparte ho jmenoval maršálem a vrchním velitelem své armády. Významnější a poct se dočkal i od Napoleona. Pohřben je v Paříži, ale srdce je uloženo v kostele sv. Mikuláše v jeho rodišti (k článku na str. 15)

ZPRÁVY ČSNS

- **Zástupci ČSNS na Mohyle míru** v závěru loňského roku ve výroční den bitvy tradičně položili věnec, aby uctili památku padlých.

- Možná byla odhalena záhada, kam se poděly **kosti padlých z bitvy u Waterloo**. Zřejmě skončily v cukrovarech v podobě živočišného uhlí, nezbytné potřeby pro rafinaci cukru z cukrové řepy. Tato surovina se rozšířila v Evropě po vyhlášení kontinentální blokády, kdy Napoleon znemožnil dovoz cukrové třtiny. Pro úplnost je třeba uvést, že vyrobit cukr z řepy cukrovky se podařilo již lékárníkovi Andreasi Marggrafovi v roce 1747 a koncem 18. století Franz Karl Achard postavil ve Slezsku malý cukrovar. Cukrovku však bylo potřeba ještě vyšlechtit.
- Jediný z Napoleonových sourozenců, který je zachycen na fotografii (pořízené v roce 1850), je jeho nejmladší bratr **Jérôme** (1784–1860).
- Rakouský major **Václav Jan Frierenberger** zasáhl do bitvy u Slavkova kolem poledne, kdy už bylo rozhodnuto. Rozmístil své dvě těžké baterie (12 děl) na kopci za Starou poštou a okamžitě zahájil palbu, čímž zbrzdil a nakonec zastavil francouzský postup. Palebným postavením ovládl strategicky důležitou silnici na Olomouc i její odbočku přes Slavkov do Uher. Toho využil Bagration a odpoutal se od dotírajícího nepřítele. Ustálil frontu na úrovni Pozořícké pošty a řídil závěrečné boje. Kolem druhé hodiny však Bagration vidí marnost dalšího odporu. Ustupuje se svými vyčerpanými vojáky k Rousínovu a s nimi se stahuje i Frierenberger. Podle rakouských vojenských análů si generál s majorem přátelsky stiskli ruku. Frierenberger u Slavkova kryl ústup poražené armády jako o více než 60 let později setník August von

Akce a zájezdy

Společná návštěva: Armádní muzeum Žižkov – Památník národního osvobození na Vítkově, termín: květen 2023.

Zájezd do Olomouce – olomoucké pevnosti, termín: červen 2023.

Výjezdní přednáška na Mohyle míru, přednášející Mgr. Bc. Tomáš Řepa, Ph.D., termín: září 2023.

Péče o pomníky a památníky

Péče o stávající pomníky a památníky.

V závislosti na dostupných finančních prostředcích usilovat o odhalení nové pamětní desky v prostoru slavkovského bojiště.

Vydavatelská činnost

Vydávání Bulletinu ČSNS.

V závislosti na dostupných finančních prostředcích připravit opětovné vydání audiovizuálního díla s tematikou slavkovského bojiště.

Spolupráce

Pokračovat ve spolupráci nebo prověřit možnosti navázání na minulou spolupráci s následujícími subjekty: Zámek Slavkov – Austerlitz, Mohyla míru – Austerlitz o. p. s., Slavkovské bojiště – Austerlitz (zájmové sdružení právnických osob), International Napoleonic Society (INS) a Regionální rozvojová agentura jižní Moravy (dle memoranda o vzájemné spolupráci, včetně spolupráce na scénaristické přípravě vzpomínkových akcí).

Zdroje financování

Pokračovat v úsilí o zajištění dalšího financování Československé napoleonské společnosti, z. s., prostřednictvím získávání darů, sponzorů a z výnosů z vlastní činnosti.

Usnesení č. 5: Členská schůze schvaluje Návrh výboru na činnost Československé napoleonské společnosti, z. s., v příštím období

Rozhodný počet hlasů pro přijetí usnesení je celkem 11 hlasů.

Po proběhlém hlasování bylo pro 20 hlasů (tj. 100,00 %), proti 0 hlasů (tj. 0,00 %) a 0 hlasů (tj. 0,00 %) se zdrželo.

Usnesení bylo přijato jednomyslně.

9 Různé

Projednána otázka výše členských příspěvků s tím, že členské příspěvky zůstávají ve stejné výši 450,00 Kč ročně.

10 Ukončení zasedání

Zasedání členské schůze ukončil předseda zasedání Mgr. Jan Blecha ve 14:10 hod.

Po ukončení členské schůze následovala přednáška *Bernadotte – maršál, jehož rod vládne Švédsku dodnes*, přednášející člen ČSNS historik Mgr. Bc. Tomáš Řepa, Ph.D.

V Brně dne 30. 12. 2022

Zápis vyhotovil:

Mgr. Jan Blecha, v. r.

předsedající zasedání, zapisovatel

Zápis ověřil:

Míchal Crhák, v. r.

ověřovatel zápisu

VOJENSKÝ HISTORIK UNIVERZITY OBRANY A ČLEN ČESKOSLOVENSKÉ NAPOLEONSKÉ SPOLEČNOSTI TOMÁŠ ŘEPA V ROZHOVORU S JARKOU ELIÁŠOVOU JAKO HOST V POŘADU APETÝT ČESKÉHO ROZHLASU BRNO 1. PROSINCE 2022, V PŘEDVEČER 217. VÝROČÍ BITVY U SLAVKOVA

Mohl byste nám říci, na jak velkém území nebo u kterých vesnic vojska ležela, jaké území to tehdy obsáhlo, protože ty armády musely být obrovské?

Byly opravdu značné, ty počty byly v desítkách tisíc vojáků, spojenců nakonec bylo přes 90 000, Francouzů minimálně 70 000, dokonce jim průběžně přicházely posily od Vídně; to se týká III. sboru maršála Davouta. Rozložení bylo v celém okolí Brna a Vyškova, Brno bylo obsazeno Francouzi dokonce již 19. listopadu. Rusko-rakouský předvoj vyhnal Francouze z Vyškova 28. listopadu a tam právě nastal takový impulz k tomu, že se schyluje k finální bitvě přímo o Pratecké návrší u Slavkova. Je to takový pomyslný trojúhelník, poměrně velký prostor, svým způsobem jedno z největších bojišť v českých zemích, společně s Hradcem Králové. Severní okraj byl opřený o Santon, o Tvarožnou, jich bych zase viděl někde v oblasti Kobylnic, Telnice. Samozřejmě zásadní je Slavkov, kde se sice přímo nebojovalo, spojenci tam třeba měli vozatajstvo, ale probíhala tam první mírová jednání, dokud nevypukla epidemie. Pak se jednání přesunula do Prešpurku.

Když jste říkal, že Brno už bylo obsazeno 19. listopadu, odkdy se sem ty armády začaly „nalévat“?

Navazovalo to na předchozí vývoj, bylo to poměrně dynamické. Tažení III. koalice začíná už v září, ale tím, jak boje dál probíhaly a byla obsazena Vídeň, tak nakonec, pod vlivem předchozích událostí, při nichž si Rakušané vůbec nepočínali dobře, přišli o velké síly, když se vzdal podmaršálek Mack u Ulmu, důležité pevnosti, museli ustupovat a na pomoc jim přicházeli Rusové. Dominantně v bitvě u Slavkova na spojenecké straně bojovali právě Rusové, bylo jich zhruba tolik jako Francouzů, ale ještě měli k dispozici pomoc Rakušanů. Těch bylo 15-20 000, víc asi ne, jednalo se o zbytky předtím poražených armád, jež se stahovaly, včetně např. elitní jízdy.

Když si představíme tehdejší vojenský tábor, co tam všechno nesmělo chybět?

Šlo o základní komfort. Pokud tažení probíhalo chladnějším počasím, v zimních měsících, tábor vypadal trochu jinak. Vojáci byli hodně odkázáni i sami na sebe, jejich možnosti se postupně vyvíjely. Napoleonské války obecně ukazují nové trendy, co se týká vojenství. Zrovna napoleonská armáda u Slavkova byla elitní síla, armáda na vrcholu, dobře zásobená, vybavená, vojáci dobře motivovaní. Ta ležení podle toho také mnohdy vypadala; vojáci zkrátka následovali svého císaře. Vazba na postavu Napoleona Bonaparta tam jednoznačně byla. Když se vrátím k vaší otázce – byly to hlavně plátěné stany, v nichž nemělo chybět to nezákladnější, shrnul bych to do tří potřeb: sehnat si jídlo, uvařit si a pokud možno se v klidu vyspat, aniž by hrozilo prochlazení. Byl prosinec, teploty kolem nuly, na bojišti malý sněhový poprašek.

Některým vojákům chladnější počasí na bojišti pravděpodobně zachránilo život. Proč?

Navážu na mnohem pozdější konflikt, válku o Falklandy. V momentě, kdy je voják zraněn

v chladném prostředí, riziko třeba vykrvácení nebo sepse je o trochu menší, pozvolnější. Je tedy víc času se o takového vojáka postarat, zachránit ho. Konflikt na Falklandech samozřejmě není srovnatelný s napoleonskými válkami, lékařská péče je nyní diametrálně odlišná, ale víme a máme doloženo, že mnohdy neuvěřitelná zranění vojáci dokázali přežít.

Když ale probíhaly operace, např. amputace, příliš velké zázemí tam asi nebylo, anestezie určitě neexistovala...

Spíše vám dali loknout nějakého silného alkoholického nápoje, a pak se rovnou řezalo... Je samozřejmě nepříjemné i jenom takhle o tom přemýšlet.

Po bojišti pobíhali nějací záchranáři a raněné vojáky odnášeli?

Pokud na to byl dostatek času a soupeřící strany se gentlemany dohodly, a takových příkladů máme z napoleonských válek hned několik, si měly možnost odklidit své zraněné. Oni měli k dispozici i takový dvoukolák, chirurg byl schopen poměrně rychle na místě posoudit, že třeba zranění vojáka je tak fatální, že nemá smysl jej sebrat, a u koho má smysl operovat, dostat ho do polní ambulance.

Pokud bitva neprobíhala, jaký byl každodenní život vojáků v polním táboře, co vlastně dělali celý den?

Bylo to spojeno s nějakým stereotypem – musely se střídát hlídky, vojáci cvičili, zkrátka museli se udržovat v návycích, které potřebovali pak i v rámci bitevní vřavy. Jasně ale je, že primární pobyt v polních leženích byl uzpůsoben tomu, že na nějakém tažení se blíží rozhodující střet, potřebujete soustředit síly. Funguje kvalitní logistika, mimochodem v tomto také napoleonská armáda razila trendy a otevírala etapu moderního válečnictví.

V táboře museli vojáci samozřejmě jíst; existovaly již v napoleonských válkách polní kuchyně a jak fungovalo zásobování? Nebo vykrádali místní obyvatele?

Já si myslím, že to i to. V momentě, kdy se trén opozdil, spíš byli odkázáni na to, sehnat si... platí dodnes pravidlo „voják se stará, voják má“. S tím se pojí, že jakékoliv tažení armád bylo velice špatně snášeno místním obyvatelstvem, protože ti přitom trpěli nejvíce. Máme i případy, kdy vojáci vpadli někam do sklepa, vypili všechno, co našli, porazili prasátko a tak dále. Bylo jich hodně, potřebovali se najíst. V napoleonské armádě byla denní dávka potravin, která činila 1,5 kilogramu, z toho zhruba polovinu měl tvořit chléb. Velení chápalo, že vojáci musí zůstat zdatní, silní, tak je podporovalo samozřejmě i masem apod. Možná jenom taková perlička – dokonce se vyvíjí v průběhu napoleonských válek něco jako konzervace potravin. První s tím přišel francouzský kuchař Nicolas Appert v roce 1809. U Slavkova ale toto ještě k dispozici nebylo.

Máme nějaké informace, co se nejčastěji vařilo, byla nějaká vojenská specialita?

Dokonce se dochovaly názvy některých receptů, které navazují na místa některých bitev – zmínil bych třeba kuře Marengo. Vojáci si navzájem recepty předávali, Francouzi si na gastronomii, na požitkářství zakládali. Začal bych třeba polévkami, každá jednotka byla mnohdy hrdá na to, že mezi sebou mají někoho, kdo se jim o to stará a je mimořádně šikovný a kolikrát i z mála surovin dokázal vytvářet jídla, která jednak zasýtí, jednak byla i chutná. Museli tak i přemýšlet – jsme odkázáni na lokální suroviny – a podle toho se zařídit.

Byly přítomny v táborech většinu času i nějaké ženy?

Přestože válka je mužská záležitost, v táborech bylo určité množství žen. Měly různé úkoly – kantýnské, markytánky, pradelny, zkrátka se staraly o to, co armáda vyžadovala, některé přebíraly péči o raněné v lazaretech. Samozřejmě byly k dispozici i některé ženy provozující nejstarší řemeslo. Napoleonské války jsou specifické i rozšířením velkého množství pohlavních chorob, ale vojáci v blízkosti smrti toto nějak moc neřešili a nějaké rozptýlení vyhledávali. Samozřejmě jinak se k tomu stavěli důstojníci a jinak řadoví vojáci. Máme dokonce i příklady žen bojujících, některé i sám Napoleon dekoroval, i když to bylo naprosto výjimečné. Dokonce máme příklady některých žen, které byly v převleku za muže a až po čase se ukázalo, že se jedná o ženu. Nebudu uvádět konkrétní příklady, do hloubky o tom pojednává ve svých úžasných knížkách J. Kovařík. Mimochodem, pokud se chtěl řadový voják oženit, musel získat souhlas svého nadřízeného. U Grande Armée povolovalo důstojníkům sňatky ministerstvo války. I sám Napoleon a jeho rodina dohazovali manželky výjimečným maršálům, vždyť pokud chcete mít po svém boku někoho hodně loajálního, je dobré mu podstrčit nějakou sympatickou dámu a on má pak klid doma, ona chápe jeho přítomnost na taženích, on se o ni postaral... Řada maršálů dostala i šlechtické tituly, jejich prestiž rostla a samozřejmě i materiální zázemí.

Určitě tady po bitvě někteří vojáci zůstávali, ať kvůli zranění, nebo dezerci, či z nějakého jiného důvodu, který mu zabránil vrátit se s armádou zpátky. Jak je to s jejich vztahy s místním ženami a případnými potomky, ať už francouzských či jiných vojáků?

Určitě můžeme mluvit o jakési svým způsobem demografické vlně, která táhnoucí armády provázela. V tomto případě to není jen rok 1805, ale i další tažení o čtyři roky později, roku 1809. Francouzů na Moravě nějaké penzum zůstalo. Statistika by se těžko dohledávala a vytvářela. V tenhle moment – a myslím si, že se to hodí – můžu říci osobní zpověď a glosu – já jsem dohledával svůj rodokmen a skutečně ze dvou rodů mi tady zůstali francouzští předkové, ale z matčiny strany, proto moje jméno nezní francouzsky. Zůstali tady a pak už žili na Moravě; v první generaci žili na Břeclavsku. Jeden z nich, který měl příjmení Lendier, je pohřbený i s dalšími potomky na hřbitově v Poštorné hned za Břeclaví; jméno se zkomolilo a doted' žije na Břeclavsku hodně Lenděrů.

Když se zaměříme na samotného Napoleona; vojáci žili v plátených stanech, vyšší šarže ve stanech úplně ne, ale kde bydlel Napoleon?

Sám Napoleon přijel do Brna 20. listopadu 1805, zhruba 14 dní před samotnou bitvou. Hodně bitevní plán promýšlel, tady opravdu musíme smeknout před jeho pracovitostí, mimochodem ve znaku měl včelu. Bydlel v Místodržitelském paláci. Někteří jeho maršálové bydleli v různých nejlepších brněnských měšťanských domech. Jak potřeboval být akceschopný a pohyblivý, podnikal cesty mezi Brnem a Slavkovem, víme třeba, že se ubytoval v osadě Kandie, což je vlastně součást Líšně. Těch míst vystřídal víc. Nerad bych mu podsouval elitářství, ke kterému možná nějaké sklony měl, ale protože vyrostl jako voják, kterému Velká francouzská revoluce umožnila dosáhnout neuvěřitelných met, tak jeho vojáci si ho vážili i proto, že s nimi na tom bojišti opravdu byl. Obešel je, dokázal s nimi promluvit, zažertovat, občas i vyplísnit, to k němu patřilo. Vojáci ho měli rádi, protože si mysleli, že je jeden z nich. Měl i svůj velký kočár, dostavník, a v některých případech, když se nepodařilo sehnat lepší ubytování, přespával i v něm.

Dá se odhadnout, jak dlouho trvá cesta na koni z Brna do Slavkova?

Co se dá autem pohodlně stihnout za 20 minut, na koni tak za 3 až 4 hodiny.

V kolik hodin bitva vypukla?

První výstřely zazněly někdy hned po půlnoci, zejména na jižním směru, Telnice, Sokolnice, tlačili spojenci na záměrně oslabené francouzské pravé křídlo, posílali tam lehké pěšáky, husary. Naplno to vypuklo mezi šestou a sedmou hodinou ráno. Zásadní události se odehrávaly po osmé ráno a víceméně dopoledne, během čtyř hodin, byla bitva rozhodnuta.

Kolik bylo obětí?

Skutečně mnoho, byť přesná statistika se u různých autorů liší. Fakt je ten, že spojenci měli minimálně 20 000 padlých a zajatých, obrovské množství vojáků bylo zraněno. Francouzů bylo zraněno minimálně 6 až 7 tisíc, 1500 jich zahynulo.

(pro tisk zpracoval Jaroslav Kotulán)

DOPIS CÍSAŘOVA CHIRURGA

Vážení přátelé, kamarádky a kamarádi,

loni jsem se měl účastnit po 32 letech naposledy „Bitvy u Slavkova“. Bohužel ze zdravotních důvodů se mně to nepodařilo. Po 25 letech v uniformě jsem se rozhodl ukončit aktivní službu v „Napoleonově vojsku“.

Co všechno jsem v uniformě „Napoleonova vojáka“ prožil?

Na nátlak svého syna Aleše a jeho kamarádů jsem oblékl uniformu chirurga s představou, že budu ukazovat i druhou stránku bitev, mrtvé a raněné. Poprvé jsem v ní byl 1. května 1997 v Tolentinu jako chirurg 18. pluku. V té době jsem byl první v ČR a jeden z mála v Evropě.

Podle dostupných podkladů jsem začal budovat zdravotní službu (*Service de Santé*). V Bratislavě 12. června 1999 jsem už měl dva nosiče raněných s nosítky. Když jsem si pořídil kuffík s replikami chirurgických nástrojů, začal jsem uvažovat o provádění amputací a jiných chirurgických zákroků. Vodítkem se mně stala ukázka v seriálu „*Velké bitvy minulosti*“ o bitvě u Slavkova. Vyrobil jsem napodobeninu ruky a později i nohy. Vyřešil jsem techniku amputací a začal ji předvádět na bojištích a v lazaretech, potom i pro televizi.

Na vrcholu slávy v roce 2005 měla zdravotní služba dva chirurgy, zdravotního komisaře, čtyři nosiče raněných s nosítky a velitelem a dvě ošetřovatelky raněných. Zdravotní služba byla součástí *Klubu přátel Francouzské revoluce a Prvního císařství*, jemuž jsem předsedal od roku 2000 do roku 2010, kdy z něj odešlo posledních 12 členů. Zůstala jen zdravotní služba.

Do konce roku 2017, kdy zdravotní služba ukončila svoji činnost, se její příslušníci účastnili téměř 150 akcí po celé Evropě. Mezi nejzajímavější patřily Bratislava, Elba, Hollabrunn, Chlumec-Přestanov, Jena, Lipsko, Loano, Lodi, Miláno, Malta, Marengo, Paříž, Saint Raphael, Sarzana, Slavkov, Štoky, Tolentino, Wagram, Waterloo, Znojmo.

Poté jsem se dál zúčastňoval v uniformě akcí při odhalování pomníků na hromadných hrobech v místech, kde za napoleonských válek byly lazarety, ve kterých umírali ranění vojáci, například

10. 9. 2022 Bystřice pod Hostýnem

Jaroměřice nad Rokytnou, Sered', Stupava a zvláště v Bystřici pod Hostýnem. Zde jsem symbolicky ukončil 11. září 2022 svoji činnost a uniformu jsem věnoval do muzea místního Klubu vojenské historie francouzského císařství.

Na závěr se ještě nesebekriticky pochlubím oceněními, kterých se mně dostalo za 25 let „služby Císaři“:

- Pamětní list č. 009 udělený Československou napoleonskou společností v Brně 6. listopadu 2010.
- Medaile „*Honneur et Fidélité*“ (Čest a věrnost) č. 112 předaná generálem Bonaparte (Stefan Roda) v Porcii 3. května 2015. Původně mně měla být předána už v Paříži v Invalidovně 16. listopadu 2001 na návrh 18. pluku.
- Čestná legie č. 36 předaná Císařem Napoleonem za asistence maršála Massény po bitvě u Znojma 12. července 2015 na návrh Ivana.
- Čestná legie č. 37 předaná Císařem Napoleonem (Mark Schneider) po bitvě u Slavkova 5. prosince 2015 na návrh 18. pluku.
- Medaile „*Za zásluhy*“ udělená Zájmovým sdružením právnických osob Slavkovské bojiště-Austerlitz předaná na zámku ve Slavkově 3. prosince 2016 starostou města Slavkov.

Děkuji všem, se kterými jsem tento „vojenský život“ prožil. Věřím, že se budeme ještě občas setkávat, i když já budu jen ošklivý civil.

Ludvík Schnaid, chirurg J. V. v. v.

Z ČINNOSTI ZÁJMOVÉHO SDRUŽENÍ

(František Kopecký)

Činnost Zájmového sdružení v uplynulém období byla, tak jako u jiných spolků, ovlivněna pandemií covidu. Přesto se pár věcí podařilo.

V roce 2019 jsme, mimo jiné, pořídili logo Zájmového sdružení, plastové propagační „placky“ s logem sdružení a hlavičkový papír.

Spolupracovali jsme na vyhlášení akce „*Slavkovské memento*“ a přispěli jsme na vybudování pietního místa na Mohyle míru.

Podpořili jsme natočení DVD „*Tři události staré 250 let a léta 1994–2019 s oživlou historií*“ a „*Olomoucká silnice*“, které natočil RNDr. Alois Kleveta.